

Оксана Ворошчук,
канд. пед. н., доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»

ВПЛИВ ТЕЛЕВІЗІЙНОГО НАСИЛЬСТВА НА ДІТЕЙ

У статті розглянуто умови та чинники інформаційного насильства над дітьми, зокрема, вплив насильства на дітей через телебачення.

Oksana Voroshchuk

INFLUENCE OF TELEVISION VIOLENCE ON CHILDREN

The article examines the main conditions of child abuse. In particular, the impact of violence on children through television is analyzed.

Україна, ставши на шлях розбудови демократії в умовах утвердження ринкових відносин, переживає негативні соціальні явища. До таких явищ належить і насильство, яке значною мірою загрожує життєдіяльності людини. Насильство, в усіх його проявах, існує в суспільстві з прадавніх часів.

Згідно з Конституцією України, життя і здоров'я людини є одними з найвищих соціальних цінностей. Одне з головних завдань захисту неповнолітніх від різних форм насильства в контексті Всесвітньої декларації прав дитини визначає Закон України «Про загальну і середню освіту». Ці ж завдання визначені Державними стандартами середньої освіти. Про проведення досліджень проблеми насильства щодо дітей йдеться і у резолюції, ухваленій 57-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН № 57 (березень 2004 року).

Актуальною є проблема насилля та жорстокості серед школярів. Дуже часто прояви насилля виникають через дрібниці, через невміння спілкуватись, небажання зважати на потреби інших, надмірну агресію. Діти піддаються негативному впливу рекламаних алкогольних напоїв і починають вживати їх, що призводить до необдуманих кроків із застосуванням фізичної сили. Важливу роль відіграє сімейне виховання, де діти стають свідками сімейних конфліктів між батьками. Сучасні учні також живуть у негативному інформаційному просторі: з екранів телевізорів, з моніторів комп'ютерів безперервно транслиються жорстокі сцени насильства, бійки; пропагується фізичне насилля, сексуальна розпуста, цинізм. Підлітки, в силу своїх вікових особливостей не здатні «відфільтрувати» цей негатив і досить часто наслідують моделі жорстокої поведінки, хочуть бути «крутими» в очах ровесників [5].

До питань профілактики насильства щодо підлітків з позицій психології і педагогіки зверталися П. Блонський, Б. Братусь, І. Грабська, Ф. Думко, Н. Зінов'єва, Н. Михайлова, В. Оржеховська, В. Ромінський, Т. Федорченко, В. Фуркало, Н. Щербак та ін.

Мета нашої статті – розглянути вплив телевізійного насильства на дітей.

Загрозливим є вплив насильства через телевізійне насильство, вплив відеоігор, насильство через Інтернет. Складність проблеми теленасильства зумовлена початковою розмитістю поняття «насильство», яке об'єднує різноманітні речі (від комедійних чи мультиплікаційних епізодів – до щоденних новин та документальних кадрів). Найбільш вразливою і незахищеною категорією людей, які піддаються насильству як з боку дорослих, так і з боку своїх однолітків, є підлітки.

Насильство над дітьми обумовлює певні соціальні і культурні умови. Зокрема, відсутність у суспільній свідомості чіткої оцінки фізичних покарань; низька правова грамотність населення; недостатнє розуміння суспільством насильства як соціальної проблеми; відсутність ефективної превентивної політики держави; недосконале законодавство; демонстрація насильства через засоби масової інформації.

Практично щодня демонстрація насильства за допомогою телебачення (мультифільми, фільми, передачі) і відео зміцнює думку дитини або підлітка про насильство як цінність і засіб засвоєння усталеної поведінки. Дитина легко засвоює побачені цінності, манери і норми поведінки, оскільки процеси осмислення, оцінки і розмежування реальності і фантазій розвинуті ще недостатньо. Побачену агресію вона може переносити у своє повсякденне життя з власними цілями. Крім того, зростає толерантність, ступінь сприйнятливості до насильства. Уже перші уроки відчували в США: в одному із штатів по телебаченню збільшили кількість фільмів з демонстрацією актів насильства на 10%, внаслідок чого випадки насильства на вулицях зросли на 5%. Головним чином це впливає на підлітків, які мають підвищений рівень агресивності в силу вікових особливостей.

Відчутну роль у поширенні насильства відіграє сучасний екран. Дослідники різних країн одночасно стверджують, що фільми, які містять акти насильства, є причиною 15–20% актів насильства, що відбуваються в реальному житті [4].

Неповнолітні багато часу проводять перед телевізором. Наприклад, польський підліток дивиться телевізор 2–4 години на добу, а у вихідні – до 5 год. У Швеції учні впродовж 10 років навчання проводять 18 тисяч годин перед телевізором (на три тисячі більше, ніж у школі). Така ж ситуація у Франції та Італії [1].

Американська дитина проводить 28 годин на тиждень перед телевізором – це більше, ніж вона витрачає на заняття в школі. Як мінімум, годину в день він грає у відеоігри або «подорожує» по Інтернету. Кілька годин у тиждень він присвячує переглядові фільмів і прослуховуванню музики.

За даними досліджень Медичного факультету Гарвардського Університету (Harvard University), до 18-літнього віку, американська дитина бачить насильство на екрані телевізора більше 180 тис. раз – з них приблизно 80 тис. убивств. За даними Mediascope, 66% дитячих телепередач, трансльованих у США, містять сцени насильства, причому в трьох чвертях випадків телебачення демонструє програми, в яких насильство ніяк не карається. За даними Національного Інституту Психічного Здоров'я (National Institute of Mental Health) лише 4% програм, в яких присутні сцени насильства, містять яскраво виражений заклик до ненасильства.

За останні 40 років у світі було проведено більше 1000 досліджень, присвячених впливові телебачення на дітей. Дослідження проводилися в багатьох країнах світу, серед хлопчиків і дівчат, що належать до різних рас, національностей і соціальних груп. Проте, результати досліджень були практично ідентичні: агресія на екрані робить дітей більш агресивними стосовно людей і до неживих предметів.

Американська Академія Педіатрії (American Academy of Pediatrics) опублікувала чотири фундаментальних висновки з цих досліджень. По-перше, діти, які дивляться багато передач, що містять сцени насильства, сприймають насильство, як легітимний спосіб дозволу конфліктів. По-друге, перегляд сцен насильства робить людину більш беззахисним до насильства в реальному житті. По-третє, чим більше дитина бачить сцен насильства на екрані, тим більше шансів, що вона стане жертвою насильства. По-четверте, якщо дитина віддає перевагу переглядові телепрограм, що містять сцени насильства, існує значно велика ймовірність, що вона виросте агресивною людиною і навіть учинить злочин.

Телевізійне насильство особливе небезпечно для маленьких дітей, у віці до 8 років, тому що вони не можуть точно розрізнити – де починається реальне життя, а де закінчується фантазія. Жахи кіно (мультифільмів) вони сприймають як реальність.

Телебачення вплинуло на рівень злочинності: існує чітка залежність – рівень злочинності в тій або іншій країні зростає через 10–15 років після появи в ній телебачення. У 2001 році в США була опублікована доповідь головного хірурга країни, присвячена проблемі молодіжного насильства (Youth Violence: A Report of the Surgeon General). У цій доповіді підкреслювалося, що перегляд фільмів і телепрограм, що містять акти насильства, є чинником ризику для підлітка. За рівнем впливу на свідомість дитини він знаходиться на тому ж рівні, що й інші фактори ризику – бідність, погане соціальне оточення, низький рівень інтелекту і т. д.

Опитування суспільної думки показують, що приблизно три чверті жителів США переконані в тому, що телевізійні передачі перевантажені насильством. Опитування, проведені телекомпанією Fox News після чергових випадків убивств, зроблених школярами, показало, що 29% американців вважають творців кінофільмів, телепередач і музики винними в цих злочинах (58% поклали провину на батьків). Аналогічне опитування служби Gallup показало, що жителі США вважають телебачення другою головною причиною росту дитячого насильства.

Нам, українським телеглядачам сцени агресії доводиться бачити у середньому кожні 16 хвилин, а в період з 19.00 до 23.00 цей умовний інтервал скорочується до 12 хвилин. Для порівняння слід відмітити, що в Росії за даними РАО цей показник складає 15 і 10 хвилин, а в США 15 і 6 хвилин відповідно.

Всі епізоди телеагресії поділяють на три основні групи: фізична агресія (пряма) – навмисне використання фізичної сили з метою нанесення шкоди; непряма агресія – навмисні, але не конкретизовані, або безпосередньо спрямовані на об'єкт злостиві дії для нанесення шкоди; вербальна агресія – вияв негативних емоцій у словесній формі.

Слід відмітити, що дитяче насильство на наших екранах залишається все ж таки нечастим гостем, так як і агресивні сцени за участю представників тваринного світу. Основну кількість епізодів (понад 65%) складають епізоди, коли агресорами на телеекрані виступають дорослі чоловіки. Їхні дії, як правило, носять досить жорстокий характер: убивства, бійки, взаємні образи і т. ін.

Дуже часто телебачення звинувачують у зростанні злочинності. Статистика це підтверджує, що випускник школи є свідком 18 тис. злочинів, 50% убивств скоюються під впливом демонстрації насильства на телеекрані [4].

Дослідники різних країн засвідчують закономірність зв'язку між переглядом насилля по телебаченню та поведінкою дитини. До того ж, більша залежність виявлена у хлопців, аніж у дівчат. Також відмічена висока відмінність між самооцінкою моделі насильства і агресивністю неповнолітніх, особливо хлопців.

Українська газета «Кореспондент» пише, що за рівнем насильства підлітків стосовно їхніх однолітків Україна посідає четверте місце в Європі після Росії, Албанії та Білорусі, йдеться в останньому дослідженні Всесвітньої організації охорони здоров'я.

У кінці рейтингу розташувалися Швеція, Норвегія, Фінляндія і Данія. Миролюбність скандинавських підлітків експерти пояснюють більш демократичними методами виховання в цих країнах, де свобода дітей не надто ущемляється дорослими, а також якістю освіти [6].

Окрім телебачення, у сучасному техногенному суспільстві однією з найактуальніших, популярних та небезпечних форм насильства над дітьми, особливо над їхньою свідомістю є величезна мережа різноманітних веб-сторінок в Інтернеті.

Отож, телебачення нині стало не лише основним інформатором, але й потужним вихователем, що здійснює не лише позитивний, а й негативний вплив на підлітків. Сцени погроз, насилля, громадського безпорядку на екрані постійно зростають. Найнебезпечніше, що насильство має дуже серйозні негативні соціальні наслідки. Воно породжує терор, наркотичну (алкогольну) залежність, відчуття відсутності допомоги, безнадійності або безсилля, відсутність самоповаги, напади депресії, помсти тощо. Підлітки починають вважати насильство припустимим видом поведінки і навіть способом розв'язання проблем як своїх, так і товаришів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Влияние средств массовой коммуникации на интересы детей и молодежи : [сб. научн. трудов]. – М. : НИИОП, 1989. – С. 3–8.
2. Думко Ф. До проблеми насильства в сім'ї / Ф. Думко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса : ПДПУ імені К. Д. Ушинського. – 1999. – Вип. 6–7. – С. 62–68.
3. Зиновьева Н. Психология и психотерапия насилия / Н. Зиновьева, Н. Михайлова. – СПб. : Речь, 2003. – 248 с.
4. Ролінський В. Агресивність на телеекрані та проблеми неповнолітніх / В. Ролінський // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та молоді : [зб. наук. праць]. – Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – Кн. 1. – С. 213–217.
5. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://nadosvita.if.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=261%3A2013-11-25-13-47-01&Itemid=1.
6. Електронний ресурс. – Режим доступу: [mhttp://novezakarpattya.com/society/6648-chomu-v-ukrayin-pdltki-vse-chastshedysnyuyut-nasilstvo.htm](http://novezakarpattya.com/society/6648-chomu-v-ukrayin-pdltki-vse-chastshedysnyuyut-nasilstvo.htm).
7. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/8839.htm>.

Інна Галецька,

канд. психол. н., доцент,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ОЦІНКА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА СУЇЦИДАЛЬНОГО РИЗИКУ У ПІДЛІТКІВ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ АКТИВНОСТІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Розглянуто психологічні аспекти активності у соціальних мережах, зокрема віртуальної самопрезентації. Проаналізовано ймовірні негативні наслідки спілкування в соціальних мережах та участі в групах. Визначено можливості оцінки психологічного здоров'я підлітків та психологічних проблем у них як чинників суїцидального ризику на основі аналізу активності підлітків у соціальних мережах.

Inna Haletska

EVALUATION OF PSYCHOLOGICAL HEALTH AND SUICIDE RISK OF TEENAGERS ON THE BASIS OF ACTIVITIES IN THE SOCIAL NETWORKS

The article examines the psychological aspects of activities in social networks, in particular online self-presentation. The problems of negative consequences of communication in the social networks and participation in online groups are described. Psychological health and individual problems of teenagers as suicide risk factors are pointed out, several aspects of individual activities in the social network are analyzed.

Поява соціальних мереж спричинила виникнення нового виміру індивідуального буття людини. Цей віртуальний світ глибоко проникнув в усі аспекти життя, став незамінним видом діяльності, місцем спілкування, специфічним часопростором самореалізації. Віртуальна реальність віртуального життя має реальні наслідки, специфіка яких пов'язана із особливостями та можливостями участі у соціальних мережах.

Метою статті є аналіз можливостей оцінки психологічного здоров'я підлітків на основі аналізу їх активності у соціальних мережах, визначення наявності психологічних проблем як чинників суїцидального ризику.

Ідея дослідження виникла після знайомства з персональними сторінками в мережі ВКонтакте двох юнок, які здійснили суїцид. У лютому 2012 р. у підмосковному містечку Лобня дві чотирнадцятилітні подружки, взявшись за руки, зістрибули з шістнадцятого поверху. Аналіз інформації, доступної у різних статтях та інтерв'ю, не давав підстав для визначення причин суїциду: наявність друзів, відсутність об'єктивно серйозних проблем, відсутність особливої неблагополучності в сім'ї, нормальна успішність в школі, лише звичайні проблеми звичайних підлітків. Серйозне занепокоєння викликає те, що за умовним благополуччям можуть ховатися глибинні переживання і думки про суїцид. Проблема превенції підліткового суїциду